

Assessing the state of education in terms of images and phrases related to old age in school textbooks

MS.Rahmanpour (Msc)¹ , A. Tirgar(PhD)² , S. Pourhadi(PhD)²

1. Student Research Committee, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran

2. Social Determinants of Health Research Center, Health Research Institute, Babol University of Medical Sciences, Babol, I.R.Iran

Article Info

Article Type:
Research Article

Received: Jul 4th 2021

Revised: Sep1st 2021

Accepted: Sep2^{ed} 2021

ABSTRACT

Background and Objective: Aging population in the world raises the need of education to prepare people for old age. Considering the decisive role of school textbooks on students' beliefs and behaviors about the elderly, the aim of this study was to investigate the status of education in terms of images and phrases related to aging in school textbooks.

Methods: This descriptive cross-sectional study was conducted using citation analysis method. The study population was all elementary and first high school textbooks on aging issue. The data were analyzed using SPSS 22.

Findings: The results showed that there were images of the elderly in almost all grades and levels of education. The most number of images of the elderly were in the third-grade textbooks of the first high school (141 cases) and the lowest one was in the second grade textbooks of the elementary school. Review of textbooks in terms of using words such as aged, old, elderly, oldest old and similar words indicated that in all grades and levels of education, related and evocative words with this age group were used. The second grade of first high school textbooks had the most number (256 items) and the highest proportion of these words.

Conclusion: Given the number and proportion of using images and words related to aging in textbooks, a relatively good amount of dealing with the subject was observed in elementary and first high school grades. Therefore, as the aging population grows, reforming the amount and content of educational materials in schools is essential.

Keywords: Aging, Textbooks, Education

Cite this article: RahmanpourM, Tirgar A, Pourhadi S. Assessing the state of education in terms of images and phrases related to old age in school textbooks. *Caspian Journal of Health and Aging*. 2021; 6 (1.): 53-6.

© The Author(s).

Publisher: Babol University of Medical Sciences

*Corresponding Author: Aram Tirgar (PhD)

Address: Babol University of Medical Sciences, Ganj Afrooz Ave., Babol, Iran.

Tel: +98 (11) 32199592. E-mail: E-mail: a.tirgar@mubabol.ac.ir

بررسی وضعیت آموزش از بعد تصاویر و عبارات مرتبط با سالمندی، در کتاب‌های درسی مدارس

محبوبه السادات رحمن پور (Msc)^۱، آرام تیرگر (PhD)^{۲*}، سمانه پورهادی (PhD)^۲

۱. کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۲. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

سابقه و هدف: سالمندی جمعیت در جهان، نیاز به آموزش برای آماده‌سازی افراد برای دوران سالمندی را مطرح می‌کند. با توجه به نقش تعیین‌کننده کتاب‌های درسی بر باورها و رفتارهای دانش‌آموزان درباره سالمندان، هدف از پژوهش حاضر، بررسی وضعیت آموزش از بعد تصاویر و عبارات مرتبط با سالمندی در کتب درسی مدارس است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه به صورت توصیفی و مقطعی با روش تحلیل استنادی، انجام شد. کلیه اوراق کتب درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول به‌عنوان واحدهای پژوهش، از لحاظ پرداختن به موضوع سالمندی بازبینی شد. اطلاعات جمع‌آوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار آماري Spss22 پردازش شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که تقریباً "در همه پایه‌ها و مقاطع تحصیلی، تصاویر سالمندان وجود داشت. بیشترین تعداد تصاویر سالمندان در کتب پایه سوم متوسطه اول (۱۴۱ مورد) و کمترین میزان، در کتب پایه دوم ابتدایی بود. بررسی متون درسی از نظر به‌کارگیری لغاتی مانند سالمند، سالخورده، پیر، کهن‌سال و مشابه آن نشان داد که در همه پایه‌ها و مقاطع تحصیلی، واژه‌های مرتبط و تداعی‌کننده این گروه سنی، بکار رفت. کتب درسی پایه دوم متوسطه دارای بالاترین تعداد (۲۵۶ مورد) و بالاترین نسبت این لغات بود.

نتیجه‌گیری: با توجه به میزان و نسبت استفاده از تصاویر و کلمات مرتبط با سالمندی در کتب درسی، شاهد کمیت نسبتاً "مناسبی از پرداختن به موضوع، در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول هستیم. با پیشرفت روند افزایش جمعیت سالمندان، نیازمند اصلاحاتی در میزان و محتوای مطالب آموزشی در مدارس خواهیم بود.

واژه‌های کلیدی: سالمندی، کتاب‌های درسی، آموزش

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

دریافت: ۱۴۰۰/۴/۱۳

اصلاح: ۱۴۰۰/۶/۹

پذیرش: ۱۴۰۰/۶/۱۱

استناد: محبوبه السادات رحمن پور، آرام تیرگر، سمانه پورهادی. بررسی وضعیت آموزش از بعد تصاویر و عبارات مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی مدارس. مجله سلامت و

سالمندی خزر، ۱۴۰۰؛ ۶(۱): ۵۳-۶۲.

© The Author(s)

Publisher: Babol University of Medical Sciences

این مقاله مستخرج از طرح تحقیقاتی به شماره ۹۷۰۶۴۶۱ با کد اخلاق IR.MUBABOL.HRI.REC.1397.205 دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بابل می‌باشد.

° مسئول مقاله: دکتر آرام تیرگر

آدرس: مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل | تلفن: ۰۱۱-۳۲۱۹۷۶۶۷ | رایانامه: a.tirgar@mubabol.ac.ir

سابقه و هدف

همان گونه که بر کسی پوشیده نیست، اتخاذ بسیاری از رفتارهای بهداشتی و انتخاب شیوه مناسب در زندگی مستلزم آموزش در سنین کودکی و یادگیری آن‌ها هم‌زمان با آموزش دیگر مطالب در مدرسه است. از این رو کتاب‌های درسی و آموزش در سنین کودکی یکی از بسترهای مهم انتقال بسیاری از مطالب اعم از مطالب علمی، مذهبی، اجتماعی و از جمله بهداشتی برای هر فرد بشمار می‌آید. از جمله شواهد این ادعا فرموده حضرت علی علیه‌السلام است که می‌فرماید «التَّعَلُّمُ فِي الصِّغَرِ كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ» (۱) مطلبی که در کودکی به انسان آموخته می‌شود، گویا بر روی سنگ حک می‌شود و تا پایان عمر، در ذهن او خواهد ماند.

حال با توجه به روند رو به رشد طبقه سالمند در جمعیت جهان (۲) و همچنین کشور ایران (۳) به نظر می‌رسد که نه تنها اقدامات لازم برای برخورداری از یک زندگی سالم در سنین سالمندی هر فرد باید از طریق آموزش‌های مناسب در سنین کودکی، نوجوانی و جوانی آغاز گردد، بلکه آموزش اصول و امور مرتبط با سالمندان برای دیگر اقشار جامعه نیز بهتر است از سنین مدرسه و با آموزش کودکان شروع شود. به عبارتی دیگر، ایجاد نگرش صحیح و اتخاذ رفتار مناسب در قبال سالمندان را باید از سنین کودکی و نوجوانی به افراد جامعه آموخت.

مطالعات گذشته در ایران و سایر کشورها نشان داده است که در مواردی با نگرش مناسب در خصوص سالمندان و پدیده سالمندی روبرو نبوده‌ایم که از جمله آن‌ها می‌توان به پژوهش آسایش و همکاران در خصوص نگرش پزشکان عمومی نسبت به پدیده سالمندی اشاره کرد. یافته‌های آنان نشان داد که تنها حدود نیمی از پزشکان دارای نگرش نسبتاً " مطلوبی در خصوص سالمندان بوده‌اند (۴-۶). در پژوهشی توسط ثناگو و همکاران با موضوع نگرش اهالی یکی از استان‌های شمالی کشور در خصوص سالمندان آمده است که افراد با تحصیلات بالا، منفی‌ترین نگرش نسبت به سالمندان را دارا بوده‌اند و از میان گروه‌های مختلف مورد بررسی، نوجوانان، جوانان و دانشگاهیان از نامطلوب‌ترین وضعیت برخوردار بوده‌اند (۶). در مطالعات خارجی نیز، نتایج بررسی Lee Burke و همکاران در خصوص نگرش و شناخت کودکان کشور آمریکا نسبت به افراد سالمند نشان داده است که اکثر کودکان دوست ندارند که پیر شوند و به عقیده آنان سالمندان افرادی غمگین، تنها و بی‌کار هستند و حتی نگرش منفی با تأثیر بر رفتارهای افراد می‌تواند سبب اختلال در ارائه خدمت سلامت شود (۷-۹) البته در مواردی نیز نتایج مطالعات انجام شده از شرایط مناسبی در خصوص نگرش‌ها و رفتارها در خصوص سالمندی حکایت دارد.

به عنوان نمونه یافته‌های افتخاری و همکاران با موضوع تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در ایران در خصوص سالمندی حاکی از آن بوده است که در مجموع، طی سال‌های بعد از انقلاب، تصویر مثبت و مناسب‌تری از سالمندی ارائه شده است. به ادعای آن‌ها در کتاب‌های بعد از انقلاب اسلامی، سالمندان افرادی با قوای جسمی لازم برای رتق و فتق کارهای خود و میزان وابستگی اندک تصویر شده‌اند (۸). یافته‌های حاصل از پژوهش ریاحی و همکاران در گروهی از دانشجویان پزشکی پس از گذراندن واحد طب سالمندی نشان داده است که آموزش موجب اثر مثبت بر نگرش آنان شده است (۹).

علیرغم آنکه تاکنون مطالعات بسیاری در زمینه سالمندی و موضوعات مرتبط به آن در ایران و جهان انجام پذیرفته اما مطالعات اندکی به بررسی کتاب‌های درسی و آموزش‌های دوران کودکی اختصاص داشته است.

از این رو، با توجه به اهمیت زیاد آموزش‌های دوران کودکی و همچنین نقش تعیین‌کننده کتاب‌های درسی بر باورهای و رفتارها درباره سالمند، بر آن شدیم تا با نگاهی کمی، به بررسی میزان مطالب مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی دانش آموزان مدارس کشور بپردازیم. بدیهی است سهم مطالبی با عنوان، تصویر و یا مثال‌هایی مرتبط با سالمندی را می‌توان نماد و علامتی از توجه سیستم آموزشی کشور به مقوله سالمندی و آموزش‌های مرتبط با این گروه سنی محسوب کرد. هرچند فارغ از میزان مطالب ارائه شده، کیفیت و شیوه پرداختن به موضوع و اثرات مثبت یا منفی آن امری متفاوت است که جداگانه باید مورد مطالعه و نقد قرار گیرد.

این مطالعه به صورت توصیفی و مقطعی طی تابستان سال ۱۳۹۷ و به روش تحلیل استنادی، به عنوان یکی از شیوه‌های متداول در پژوهش‌های علم‌سنجی به اجرا درآمد (۱۰-۱۱). در این شیوه کلیه اوراق کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول (در مجموع ۹ پایه آموزشی) به عنوان واحدهای پژوهش، از نخستین صفحه تا آخرین صفحه از لحاظ پرداختن به موضوع سالمندی مورد بازبینی قرار گرفت. ملاک توجه و پرداختن به موضوع سالمندی در هر سطر یا صفحه از کتاب‌های مورد بررسی، مشاهده الف: کلماتی مانند پیری، سالمندی، کهن‌سالی یا مترادف‌های آن در ادبیات فارسی، ب: وجود شکل یا نقش فرد سالمند و ج: درج نماد مانند عصا، آمار و اطلاعات عددی مرتبط با سالمندی، بود.

در این مطالعه همچنین تعداد مؤلفان و توزیعی جنسی آنان نیز ثبت و مورد بررسی قرار گرفت. در این تحقیق اطلاعات جمع‌آوری شده پس از ورود به سیاهه محقق ساخته و ویژه مطابق با اهداف پژوهش، اطلاعات به صورت کد وارد کامپیوتر شد و پس از آن با استفاده از نرم‌افزار آماری

spss22 مورد پردازش قرار گرفت. جهت پردازش داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین، حداقل، حداکثر، درصد) استفاده شد. انجام این پژوهش در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی بابل با کد IR.MUBABOL.HRI.REC.1397.205 به تصویب رسیده است.

مواد و روش‌ها

این مطالعه به صورت توصیفی و مقطعی طی تابستان سال ۱۳۹۷ و به روش تحلیل استنادی، به عنوان یکی از شیوه‌های متداول در پژوهش‌های علم‌سنجی به اجرا درآمد (۱۱-۱۰). در این شیوه کلیه اوراق کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول (در مجموع ۹ پایه آموزشی) به عنوان واحدهای پژوهش، از نخستین صفحه تا آخرین صفحه از لحاظ پرداختن به موضوع سالمندی مورد بازبینی قرار گرفت. ملاک توجه و پرداختن به موضوع سالمندی در هر سطر یا صفحه از کتاب‌های مورد بررسی، مشاهده: الف: کلماتی مانند پیری، سالمندی، کهن‌سالی یا مترادف‌های آن در ادبیات فارسی، ب: وجود شکل یا نقش فرد سالمند و ج: درج نماد مانند عصا، آمار و اطلاعات عددی مرتبط با سالمندی، بود. در این مطالعه همچنین تعداد مؤلفان و توزیعی جنسی آنان نیز ثبت و مورد بررسی قرار گرفت.

در این تحقیق اطلاعات جمع‌آوری شده پس از ورود به سیاهه محقق ساخته و ویژه مطابق با اهداف پژوهش، اطلاعات به صورت کد وارد کامپیوتر شد و پس از آن با استفاده از نرم‌افزار آماری spss22 مورد پردازش قرار گرفت. جهت پردازش داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین، حداقل، حداکثر، درصد) استفاده شد. انجام این پژوهش در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی بابل با کد IR.MUBABOL.HRI.REC.1397.205 به تصویب رسیده است.

یافته‌ها

بررسی ۷۶ جلد کتاب درسی با مجموع بیش از ده هزار برگ و پنج هزار صفحه مطالب آموزشی در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول مدارس کشور ایران (به اختصار کلاس‌های اول تا نهم) مربوط به سال ۱۳۹۶ نشان داد که در مجموع این کتاب‌ها توسط ۱۲۶۰ نفر تألیف شده که از این عده بیش از ۶۵ درصد را مؤلفان مرد به خود اختصاص داده‌اند. (جدول ۱)

جدول ۱. اطلاعات پایه کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول در سال ۱۳۹۶

تعداد صفحات	تعداد مؤلفان			تعداد کتاب	پایه	کلاسی
	کل	مرد	زن			
۷۹۲	۹۶	۵۸	۳۸	۶	اول	اول
۵۸۴	۵۴	۲۷	۲۷	۵	دوم	دوم
۷۱۴	۱۰۰	۶۱	۳۹	۶	سوم	سوم
۱۰۴۹	۱۲۵	۵۸	۶۷	۸	چهارم	چهارم
۷۵۸	۸۲	۴۹	۳۳	۶	پنجم	پنجم
۸۰۰	۱۱۵	۷۳	۴۲	۷	ششم	ششم
۱۸۵۵	۲۵۷	۱۸۳	۷۴	۱۴	متوسط اول	متوسط اول

تعداد صفحات	تعداد مؤلفان			تعداد کتاب	پایه	کلاس
	کل	مرد	زن			
۱۷۴۰	۲۲۵	۱۵۱	۷۴	۱۲	دوم متوسطه اول	هشتم
۱۹۶۲	۲۰۶	۱۶۴	۴۲	۱۲	سوم متوسطه اول	نهم
۱۰۲۵۴	۱۲۶۰	۸۲۴	۴۳۶	۷۶	مجموع	

بررسی فهرست مطالب و عناوین دروس در هر یک از کتاب‌های درسی نشان داد تنها در کتاب‌های سه پایه تحصیلی (سوم، هفتم و هشتم) عنوان‌هایی در ارتباط با سالمندان مشاهده شده است که این عناوین به ترتیب در کتاب‌های فارسی سوم ابتدایی، کتاب فارسی و کتاب نگارش پایه اول متوسطه اول (کلاس هفتم) و همچنین تفکر و سبک زندگی مشترک در پایه دوم متوسطه اول (هشتم) بوده است. (جدول ۲)

بررسی وضعیت شکل‌های کتاب‌های درسی از حیث تصاویری از سالمندان نیز حاکی از آن بود که تقریباً "در همه پایه و مقاطع تحصیلی تصاویری از این گروه سنی وجود داشته است. البته بیشترین تعداد آن در کتاب‌های پایه سوم متوسطه اول (۱۴۱ مورد) و بالاترین تعداد آن در کتاب فرهنگ و هنر بوده است. (جدول ۲) کمترین میزان تصاویر سالمندان در کتاب‌های درسی متعلق به کتاب‌های پایه دوم ابتدایی بوده است. پردازش داده نشان داد که به طور متوسط در کلیه کتاب‌های درسی همه پایه‌های تحصیلی 75 ± 34 تصویر مرتبط با سالمند وجود دارد که حداقل آن برابر با صفر مورد و حداکثر آن با ۵۵ مورد متعلق به کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم متوسطه اول (کلاس نهم) بوده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی موارد استناد به سالمند در کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول در سال ۱۳۹۶

پایه	تعداد کتاب	تعداد صفحات	تعداد عناوین				
			عنوان در فهرست		تصویر داخل متن		لغات داخل متن
			کل	مرتبط با سالمند	کل	مرتبط با سالمند	مرتبط با سالمند
اول	۶	۷۹۲	۱۴۵	۰	۲۰۸۵	۶۱	۲۸
دوم	۵	۵۸۴	۷۶	۰	۵۶۰	۳۲	۷۳
سوم	۶	۷۱۴	۸۹	۱	۷۶۳	۵۶	۹۲
چهارم	۸	۱۰۴۹	۱۱۶	۰	۱۱۹۶	۷۵	۸۶
پنجم	۶	۷۵۸	۵۳	۰	۷۳۹	۱۰۳	۳۸
ششم	۷	۸۰۰	۶۳	۰	۶۴۰	۳۷	۲۳
اول متوسط اول	۱۴	۱۸۵۵	۱۳۵	۲	۱۴۸۸	۷۹	۱۰۱

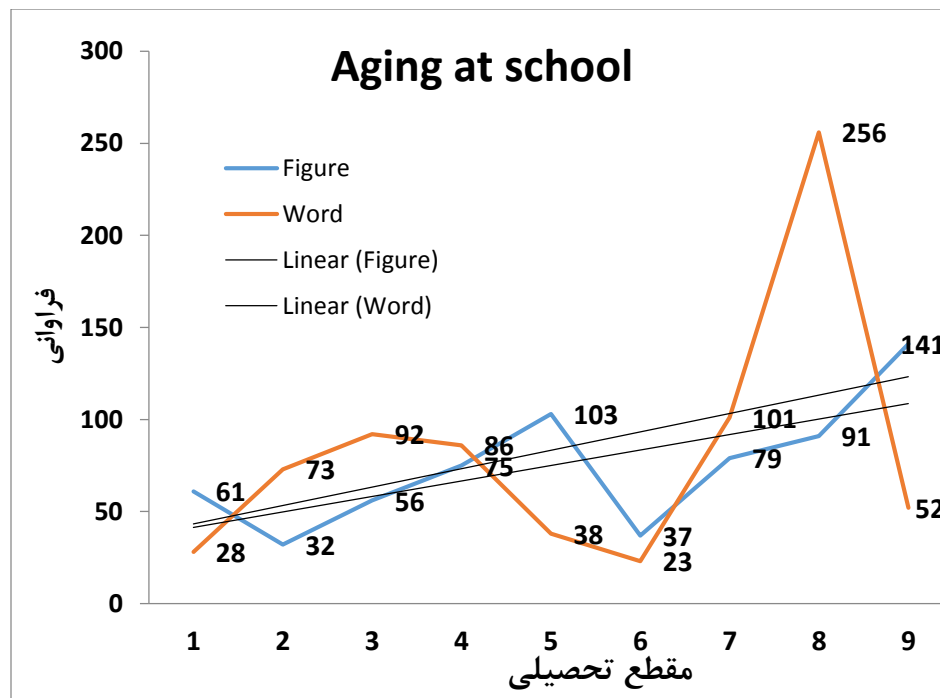
تعداد عناوین					تعداد صفحات	تعداد کتاب	پایه
لغات داخل متن	تصویر داخل متن	عنوان در فهرست					
مرتبط با سالمند	مرتبط با سالمند	کل	مرتبط با سالمند	کل			
۲۵۶	۹۱	۱۰۰۷	۱	۱۵۱	۱۷۴۰	۱۲	دوم متوسطه اول
۵۲	۱۴۱	۱۴۲۸	۰	۱۴۴	۱۹۶۲	۱۲	سوم متوسطه اول
۷۴۹	۶۷۵	۹۹۰۶	۴	۹۷۲	۱۰۲۵۴	۷۶	مجموع

بررسی متن درسی از نظر به‌کارگیری لغاتی مانند سالمند، سالخورده، پیر، کهن سال و مشابه آن نشان داد که در همه پایه‌ها و مقاطع تحصیلی واژه‌های مرتبط با این گروه سنی و تداعی‌کننده این مقطع از عمر بکار رفته است. (جدول ۲) البته تعداد چنین لغاتی در کتاب‌های درسی پایه دوم متوسطه از بالاترین مقدار (۲۵۶ مورد) و از نظر نسبت به از تعداد صفحات، مربوط به کتاب‌های همین پایه بوده است. بررسی روند به‌کارگیری تصاویر یا کلمات مرتبط با سالمندی در کتب درسی مدارس کشور در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول نشان داد که همسو با افزایش سن دانش‌آموزان و پایه‌های آموزشی، بر میزان استفاده از تصویر و کلمات افزوده‌شده و این میزان در سال‌های آخر دوره موردبررسی تقریباً " دو برابر سال‌های نخست آن بوده است. (شکل ۱)

جدول ۳. فراوانی نسبی شکل یا کلمات مرتبط به سالمندی در کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه اول

نسبت نشانه‌ها					
پایه	تعداد کتاب	تعداد صفحات	تصویر سالمند	تصویر سالمند به کل	لغت سالمند به
			به صفحه (%)	تصویرها (%)	صفحه (%)
اول	۶	۷۹۲	۷/۷	۲/۹	۳/۵
دوم	۵	۵۸۴	۵/۵	۵/۷	۱۲/۵
سوم	۶	۷۱۴	۷/۸	۷/۳	۱۲/۹
چهارم	۸	۱۰۴۹	۷/۱	۶/۳	۸/۲
پنجم	۶	۷۵۸	۱۳/۶	۱۳/۹	۵
ششم	۷	۸۰۰	۴/۶	۵/۸	۲/۹

نسبت نشانه‌ها					
پایه	تعداد کتاب	تعداد صفحات	تصویر سالمند به صفحه (%)	تصویر سالمند به کل تصویرها (%)	لغت سالمند به صفحه (%)
اول متوسط اول (هفتم)	۱۴	۱۸۵۵	۴/۳	۵/۳	۵/۴
دوم متوسط اول (هشتم)	۱۲	۱۷۴۰	۵/۳	۹	۱۴/۷
سوم متوسط اول (نهم)	۱۲	۱۹۶۲	۷/۲	۹/۹	۲/۷
مجموع	۷۶	۱۰۲۵۴	۶/۶	۶/۸	۷/۳

شکل ۱. بررسی روند توجه به سالمندی از منظر فراوانی لغات و تصویرها در مقاطع تحصیلی ابتدایی و متوسطه اول

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌گونه که بر کسی پوشیده نیست دوران کودکی یکی از مراحل بسیار مهم در شکل‌گیری باورها و رفتارهای انسان‌هاست و در همین مقطع سنی، آموزش‌های دوران مدرسه و محتوای کتاب‌های درسی از نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در وضعیت باورها و رفتارها برخوردارند (McGuire).

در مطالعه "آموزش سالمندی: یک ضرورت جهانی" بیان کرد که امید به زندگی در سراسر جهان در حال افزایش است و متأسفانه، مردم عموماً برای این زندگی طولانی پیش رو آماده نیستند. آموزش سالمندی باید از کودکان آغاز شود و در طول زندگی ادامه یابد. آموزش سالمندی می‌تواند افراد را برای سال‌های بعد زندگی و مبارزه با سالمند ستیزی و کلیشه‌ها آماده کند (۱۲).

Kaya و همکارانش در مطالعه "آموزش پیری در کتاب‌های درسی ابتدایی" بیان کردند که کتاب‌های درسی دوره ابتدایی موضوع سالمندان و آموزش پیری را به اندازه کافی پوشش نمی‌دهند و این کتاب‌ها حاوی نمایشی منفی از سالمندان است. بدین ترتیب نتیجه رفته می‌شود که برای بهبود نگرش دانش آموزان نسبت به افراد سالمند (و به‌منظور پذیرش سالخوردگی در آن‌ها)، لازم است افراد سالمند و آموزش سالمندی در مدارس ابتدایی و کتاب‌های درسی گنجانده شود (۱۳) Minichiello. و همکارانش بیان کردند که برنامه‌های آموزشی باید در مراحل اولیه تحصیل در مدرسه، شاید از اوایل دبستان آموزش داده شود و همچنین به نقش مؤثر عدم آموزش معلم‌ها در زمینه‌ی سالمندشناسی اشاره کردند. در نتیجه این عدم آموزش، نگرش معلمان نسبت به سالمندان به‌طور قابل توجهی متفاوت است (۱۴). ریاحی و همکاران در مطالعه خود «نگرش دانشجویان پزشکی نسبت به سالمندان پس از گذراندن واحد طب سالمندی» را بررسی کرده‌اند. این پژوهش به روش مطالعه توصیفی است. نتایج این پژوهش نشان داده است نقش آموزش در ارتقای نگرش افراد به سالمندان مثبت است و ایجاد فرصت‌های بیشتر برای دانشجویان پزشکی و غنی‌سازی محتوای آموزشی برای ارتقای نگرش مثبت به سالمندان و مراقبت از آن‌ها مؤثر است (۹). آسایش و همکاران "وضعیت نگرش پزشکان عمومی نسبت به پدیده سالمندی با استفاده از پرسشنامه کوگان (KAOPS)" را با روش مطالعه مقطعی بررسی کرده‌اند. نتایج مطالعه آنان نشان داده است بین سن و سابقه کاری با نمره نگرش به سالمندی ارتباط معنی‌داری وجود نداشته است. همچنین دریافتند فقط نیمی از پزشکان عمومی نگرش نسبتاً مطلوبی به سالمندان داشتند و نگرش منفی با تأثیر بر رفتارهای افراد می‌تواند سبب اختلال در ارائه خدمت سلامت شود (۴). مطالعه قمری زارع و همکاران به بررسی "نگرش مربیان و دانشجویان پرستاری اراک به مراقبت از سالمندان" پرداخته است. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است. نتایج این پژوهش نشان داده است که مربیان نگرش موافق‌تری نسبت به مراقبت از سالمندان در مقایسه با دانشجویان داشتند (۱۵).

طبق مطالعات صورت گرفته و تجارب گروه تحقیق، اهمیت عادات و سبک‌رفتاری افراد در طول زندگی بیش از هر مرحله دیگری از زندگی در دوران سالمندی آشکار می‌شود و این امر، خود تا حد زیادی مرهون آموزش‌های دوران کودکی و نوجوانی و ناشی از مفاهیمی است که سال‌ها قبل برای افراد شکل گرفته است، می‌باشد. همچنین ارائه خدمات مطلوب به سالمندان توسط ارائه‌دهندگان خدمتی که عموماً در سنین جوانی و میان‌سالی خود هستند، نیازمند دانش و نگرش مناسب این افراد نسبت به سالمندی می‌باشد. رسانه‌ها از جمله کتاب‌های درسی در این بین نقش مهمی در شکل‌گیری باورها و رفتار افراد ایفا می‌کنند. در عصر حاضر این نقش با توجه به نقش پررنگ نفوذ زندگی ماشینی/صنعتی، فضای مجازی به زندگی افراد و همچنین تغییر شکل خانواده‌ها از هسته‌ای به گسترده بیش‌ازپیش خودنمایی می‌کند. ضمناً با توجه به کوتاه‌تر شدن فاصله نسل‌ها و تغییر مفاهیم، لزوم بازنگری کتب درسی در فواصل کوتاه‌تر موردنیاز است. حتی اگر در فواصل زمانی معین (فاصله بین نسل‌ها) بتوان وضعیت نگرش کودکان را موردبررسی قرارداد می‌توان بر ارتقاء کمی و کیفی مطالب بهتر عمل کرد.

مقوله تبعیض سنی و داشتن دید کلیشه‌ای و تبعیض‌گونه نسبت به افراد تنها به این دلیل که سالمند هستند در همه جوامع از دیرباز مطرح بوده است، لازمه مقابله با این مقوله ارتقاء سطح دانش و نگرش افراد نسبت به سالمندی است، بنابراین وجود مطالب آموزشی‌ای که باورهای کلیشه‌ای را از بین ببرد و مبنای علمی، درخورشان و منزلت افرادی که سال‌ها به جامعه خدمت کرده‌اند داشته باشد، می‌تواند بسیار مهم و سودمند باشد. نتایج این بررسی با موضوع وضعیت آموزش مطالب مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی نشان داد که میزان توجه به سالمندی در کتاب‌های مقاطع ابتدایی و متوسطه اول از تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای برخوردار است. به‌عنوان نمونه بیشترین میزان استفاده از تصویر سالمند در کتاب‌های درسی مربوط به سال پنج ابتدایی و بیشترین موارد استفاده از کلمات مرتبط با سالمندی به کتاب‌های دوم متوسطه اول (کلاس هشتم) اختصاص داشته است. درحالی‌که در بسیاری از پایه‌ها مانند دوم، ششم، هشتم میزان استفاده از تصویر کمتر از نیمی از پایه پنجم بوده است و یا میزان استفاده از کلمات در پایه‌های اول، پنجم، هفتم و نهم کمتر از نیمی از موارد استفاده‌شده در پایه هشتم بود. البته بررسی روند به‌کارگیری تصاویر و کلمات به ازای افزایش سن دانش آموزان و در مقاطع بالاتر تحصیلی و سطح سواد و درک بیشتر دانش آموزان از مفاهیم، به نظر این اتفاق افتاد و به‌جای شکل، بیشتر از متن استفاده‌شده است.

با توجه به یافته‌های این مطالعه، صرف‌نظر از چگونگی توزیع استفاده از تصاویر یا کلمات مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی هر یک از پایه‌های تحصیلی، در کلیه پایه‌ها به شکل نسبتاً «مشابهی» از تصاویر و کلمات مرتبط استفاده‌شده و نسبت به کارگیری آن‌ها در دامنه یک تا حداکثر دو برابر متغیر بود.

با توجه به یافته‌های فوق می‌توان نتیجه گرفت که صرف‌نظر از میزان متغیرهای موردبررسی، نسبت به کارگیری آن‌ها در پایه‌های اول تا نهم از اختلاف شدیدی برخوردار نبوده و تقریباً " در کلیه پایه‌ها و مقاطع تحصیلی به شکل نسبتاً مشابهی به موضوع سالمندی پرداخته شده است. همچنین بررسی روند به کارگیری متغیرهای موردبررسی نیز از همسویی استفاده آن‌ها متناسب با افزایش سن و قدرت درک و تشخیص کودکان حکایت دارد. درحالی‌که در مطالعه Minichiello و همکارانش، نتایج نشان داد که نگرش نسبت به پیری از اوایل هشت‌سالگی شکل می‌گیرد و کلیشه‌های شکل گرفته توسط آن سن به‌طور کلی منفی هستند. برنامه‌های آموزشی باید در مراحل اولیه تحصیل در مدرسه، شاید از اوایل دبستان آموزش داده شود و تمرکز باید بر روی همکاری‌های سالمندان در جامعه باشد نه اینکه تمرکز بر روی پیری بیولوژیکی باشد (۱۴). از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به عدم تکمیل جستجوها در مقاطع بالاتر تحصیلی (مقطع متوسطه دوم معادل کلاس‌های دهم، یازدهم و دوازدهم) و همچنین عدم مقایسه وضعیت در رشته‌های مختلف تحصیلی (مانند رشته‌های ریاضی، علوم تجربی، علوم انسانی و کار و دانش) نام برد. همچنین عدم توجه به کیفیت موضوع از جنبه‌های جسمی، روانی، اجتماعی، اثرات مثبت یا منفی متغیرهای موردبررسی بر دانش آموزان و تناسب آن‌ها با وضعیت فعلی سالمندان در جامعه نام برد. علت ذکر مورد اخیر آن است که در مواردی گزارش شده است که برخی مطالب درج‌شده در کتاب‌های درسی با اثر منفی بر دیدگاه دانش آموزان نسبت به پدیده سالمندی همراه بوده و یا در مواردی از تناسب مطلوبی با وضعیت سالمندان در جامعه برخوردار نبوده است. (افتخاری و همکاران) از این رو توصیه می‌شود تا ضمن بررسی موارد فوق به مطالعه باورها و رفتار دانش آموزان پیرامون موضوع و ارتباط آن‌ها با مطالب کتاب‌های درسی پرداخته شود.

یافته‌های این پژوهش در مجموع نشان می‌دهد که با توجه به میزان و نسبت استفاده از تصاویر و کلمات مرتبط با سالمندی در کتاب‌های درسی شاهد پرداختن به موضوع در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول هستیم. البته با توجه به روند رو به رشد جمعیت سالمندان طی دهه‌های آینده و همچنین تغییر کیفیت زندگی این گروه سنی، نیازمند اصلاحاتی در میزان و محتوای مطالب آموزشی در مدارس خواهیم بود. افزودن بخش‌های عملی در آموزش مدارس برای ایجاد آشنایی و برقراری ارتباط بین کودکان و نوجوانان با افراد سالمند می‌تواند به ارتقاء نگرش و بهبود ارتباط بین نسلی کمک کند، زیرا کودکان و نوجوانان در بهترین شکل فقط با پدر بزرگ و مادر بزرگ خود به‌عنوان سالمند در ارتباط هستند و این امر می‌تواند مانع از ایجاد یک دیدگاه صحیح و جامع شود. بررسی وضعیت آموزش از بعد کیفیت مطالب مرتبط با سالمندی، در کتاب‌های درسی مدارس را می‌توان پیشنهاد داد. ایجاد زیرساخت‌های فرهنگی مناسب و توجه به سالمندی در تغییر نگرش جامعه به این موضوع مؤثر خواهد بود.

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی بابل تقدیر و قدردانی می‌شود.

References

1. Majlesi M B. Bihar Al-Anwar. 1st ed:eslamiyeh; 1983.
2. Safdari R, Sadeghi F, Mohammadiazar M. Aged Care and Services Programs in Iran: Looking at the Performance of Relevant Organizations. *payavard*. 2016; 10 (2):155-66. [In Persian]
3. Mohammadi S, Yazdani Charati J, Mousavinasab N. Factors Affecting Iran's Population Aging, 2016. *J Mazandaran Univ Med Sci*. 2017;27(155):71-8. [In Persian]
4. Asayesh H, Qorbani M, Parvaresh Masoud M, Rahmani Anarki H, Ansari H, Mansourian M, et al. General practitioner attitude toward elders: using kogon's attitudes questionnaire. *ijdd*. 2014; 13 (6):479-86. [In Persian]
5. Lui NL & Wong CH. Junior Doctors' Attitudes towards older adults and its correlates in a tertiary-care public hospital. *Annalsacademy ofmedicine*. 2009; 2(38):125-29.
6. Sanagoo A, Bazyar A, Chehrehgosha M, Gharanjic S, Noroozi M, Pakravan far S, et al. People Attitude toward Elderly in Golestan Province, 2009. *J Res Dev Nurs Midw*. 2012; 8(2):24-9. [In Persian]
7. Lee Burke J. Young children's attitudes and perceptions of older adults. *Int J Aging Hum Dev*. 1982; 14(3):205-22.
8. Eftekhari Z, Nosrati Nejad F, Sahhaf R, Zanjari N. A Content Analysis of the Concepts and Images of the Physical Aging Primary School Textbooks in Iran. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*. 2018; 13(2):154-67. [In Persian]
9. Riahi F, Izadi-mazidi M, Khajedin N, Norouzi S. Does education of geriatric medicine effect on the medical students' attitude toward elderlies and their care? *Iranian Journal of Medical Education*. 2014; 14(7):651-2. [In Persian]
10. Tirgar A, Aghalari Z. A Review of the Publication of Articles in Medical Sciences with a Focus on Economic Issues: A Bibliometric Analysis. *Sadra Med Sci J*. 2019; 7(1): 37-46.
11. Tirgar A and Aghalari Z. A Content Analysis of Economic in Scientific Outputs of Medical Sciences. *Community Health*. 2015; 2(4): 223-27. [In Persian]
12. McGuire S L. Aging Education: A Worldwide Imperative. *Creat Educ*. 2017; 8, 1878-91.
13. Kaya G, Candan S, Avsar-Tuncay A, Hakverdi-Can M, Can D, Pekbay C. Aging education in elementary textbooks. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2014; 116:3030 –37.
14. Scott S, Minichiello V, Browning C. Secondary school students' knowledge of and attitudes towards older people: does an education intervention programme make a difference?. *Ageing Soc*. 1998; 18(2):167-83.
15. Purfarzad Z, Ghamari zadre Z, Farmahini farahani M, Ghorbani M. Teachers and student nurses' attitudes towards caring for older adults in Arak, 2012. *J Clin Nurs*. 2014; 3(2):46-56. [In Persian]